

Бригита Йосифова

КАЛЕЙДОСКОП ОТ СПОМЕНИ

София, 2021

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Бригита Йосифова, автор, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0587-9

БРИГИТА ЙОСИФОВА

КАЛЕЙДОСКОП
ОТ СПОМЕНИ

СЪДЪРЖАНИЕ

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР (<i>Бригита Йосифова</i>)	9
КОСЕНА ПАНЕВА	13
Партийният храм.....	14
Недялка Каралиева	16
Храмът	18
Градушка от писма.....	21
Деца в кладенец.....	23
Спор в Родопите	24
Николай Хайтов, лесничият.....	25
Село Радуил.....	26
Род и роднини.....	27
Чеизът на Косена	29
Чичото Тодор Кривналиев	31
Емил Николов.....	34
Тежка битка.....	36
Думи от Михайло Парашчук.....	43
Шест книжни ивици, шест изречения за Косена	45
ДИМИТЪР КРАЧКОВ	47
ЗДРАВКО ПЕТРОВ	61
Писмата на Здравко (кратко обяснение).....	69
ДАНТЕЛЕНА ИСТОРИЯ	129
„ДОМЪТ НА КАРА МАРКС“	143
Скоба преди да отворят вратите	
на „Домът на Карл Маркс“	147
Най-сетне на топло	149
Дълга скоба за книги, писани от деца	151
Писма до Бога.....	153

ВЕРА МУТАФЧИЕВА	159
Писма на Вера	165
Още писма на Вера.....	182
УЛА.....	203
След време се завърнах в Англия.....	206
Шеги на Ула за моето колекционерство.....	208
Ула „разрязва“ Лондон на две	209
На обяд в ресторанта на магазина „Либерти“	210
Варшавското детство на Ула	211
Чичо Нахум.....	214
Три или петнайсет песнопойни птички.....	215
Дойде и мой ред да разказвам.....	217
Гетото.....	218
Сандъците на Ноа Левинсон.....	219
За българските евреи.....	224
За сестрата на Ула, Нахома.....	225
Ула отвори „прозорец“ към себе си	226
За бягството си от гетото	228
Борба да се оцелее и живее.....	231
Едно отклонение за кожени палта	232
Гърмяха вече „катюшите“.....	233
Варшава става кръстопът на света	234
За въстанието на Варшава	235
Образът на евреина в изкуството	240
Серьожа.....	243
СЯКАШ ТЪЖНО МАХАМ С РЪКА	
И КАЗВАМ СБОГОМ...	247
Раджани Палм Дът	247
Трън в очите на едни, възхищение – от други.....	248
Няколко думи за братовчедата Улоф	250
Смъртта на Улоф Палме.....	251
Още за Салме.....	252
За Айседора и Реймънд Дънкан.....	252
Гостуване с две малки деца и с голяма торба.....	256
За Франс Мазерел.....	259
Отново за Мазерел и четиригодишния	260
Джавахарлал Неру и Палм Дът.....	262

Издателят Виктор Голанц.....	266
Миражите се повтаряха.....	272
Две фотографии на двама великани.....	273
За Август Бебел.....	275
За Хенрик Ибсен	278
Половин век, отдаден на идеи и труд	280
Спомените на една шпионка.....	281
Джулия Пири.....	285
Това, което оставаше скрито.....	289
За Байрон, Дизраели и прозвището „обърнати палта“	293
Червен килим „по служба“	294
За военните мемоари на Чърчил	296
Салме Мурик и нейната сестра Хела Мурик.....	302
Лондонският район Хакни Уик	305
Необходимо отклонение.....	308
Архивът на Палм Дъг.....	312
Франсис.....	312
Джордж Матюс.....	315
Не стихва тъгата ми	318
Розата	318
ПОСЛЕСЛОВ (Надя Попова)	331

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

Навярно един наш личен свят завинаги остава в съзнанието ни, зазидан като крайпътен камък или знак: спомените. Те са наш потаен, съкровен оазис, изворна вода за душата. Спомняме си, защото копнеем да си върнем топлината и доброто, които сме имали в детството и в младостта.

Но и спомените не са ни напълно подвластни и напълно покорни. Спомените са като сънищата, въвн от нашата действителност, чужди на сегашната реалност. Мислите ни ги връщат. Те идват тихо, пристъпват на пръсти... Но сме и други, и мислим различно от преди.

И някак неусетно, извън волята ни, спомените и сънищата се преплитат, а веднъж съединени и смесени, започват и да си приличат. Какво ли остава от преживяната истина? Кое е спомен, кое – сън сънуван? Случките и хората, наистина ли са били такива? Събития, разговори, увлечения на сърцето и ума, целият този наш предишен живот се обагрят от оценките на новото ни мислене. Без да искаме, по него има следа, колорит и намесата на нашето съвременно светоусещане. Не става ли споменът игра на подсъзнанието? Мил блян? Полет на въображението?

Но ето че след всички мои колебания, дръзвам да помоля читателя (и той великодушно да приеме), че „Калейдоскоп от спомени“ е нещо като мой калейдоскоп с разноцветни стъкълца на паметта и въображението. В него има и ангели, и караконджовци; нека всеки по своему определя кой какъв е. Читателят често ще вижда и самата мен: млада, весела, заваяна. (За добро или лошо, трите определения не са вече мои.)

Твърдя от опит, че спомени се пишат не от вдъхновение и не подаряват на автора щастие; нито му носят творческа наслада, както става при писането на друг литературен жанр. Спомените са само труд и тъги, колебания и неистова умора. (За мен – и дълг

да се пише с уважение към миналото.) Умората се преодолява, но съмненията остават. Самите спомени, веднъж възкресени и описани, стават за автора наточени ножове, лезвия за самонараняване. От предишни истории и закодирани случки – от разказаното, започва да ни боли. И то много.

Опитах се да разкажа за моя свят такъв, какъвто беше някога и го гледах с млади очи. Разбира се, че в него имаше щастие и добро, но и преливаше от мои и чужди грешки. Искам да разкажа за моя отминал свят такъв, какъвто беше. Да не е преправян, редактиран или нагласяван. Не грабнах гореща ютия, за да го „изгладя“, та дано стане красив и гладък. С късна дата не се опитвам да се правя досетлива, а най-малко мъдра или да се разкайвам, че тогава „неправилно“, а сега уж „правилно“ мисля или пиша за приятели, книги, идеология и политика.

Какво са спомените? Кои чужди изповеди ни увеличат по силно от всеки роман, четем и се задъхваме от вълнение? Ако човекът, който сяда да ги пише, владееше отговора, познаваше тази магия, по света щяха да се появяват само мемоарни шедеври. По разно време и на различни езици са се появявали. Но от дъжд на вятър. До ден днешен, мой еталон за мъдрост, блясък и увлекателност са мемоарите на Александър Херцен „Минало и размисли“; а моя библия – „Записки по българските въстания“ на Захари Стоянов.

Често сме свидетели на странна метаморфоза: четем автобиографии или спомени на видни (и не толкова видни) политици и културни дейци за наши, познати събития. А гъмжат от неистини. Авторите неволно (или нарочно) поукрасяват, труфят се, кичат и самовлюбено се описват. С други думи, се тупат по рамото. Чак си викат „браво“. Нагиздените мемоарни случки предизвикват смях, нищо повече. Всяка книга със спомени е огледало на чуждия живот. Дори измислиците в този живот, ако са майсторски поднесени от съчинителя, не са само опашати лъжи. Те са и едно второ „огледало“, в което се оглежда в цял ръст чудесният лъжльо. Фалшификациите на един автор са като панделките – красота и орнамент и, надявам се, разобличение. Хайде, нека сме снизходителни към безобидните прояви на човешката суета.

Мемоарите често са и огромна носталгия, понякога – последно слово в тъжен залез. Възкресяват скъпи силуети, оживяват непознати хора и те отново получават имената си. Живи са на фона на здрача, защото разказвачът ги е обичал, а без неговите спомени биха изчезнали като дим. Без документа на думите, без спомена – чернилката на забравата изтрива всичко. С неумолима ръка и с пълно равнодушие. Понякога човек има нужда просто... да си излее душата.

А какво очакват читателите? Та нали и авторите са също читатели на чужди книги? Всъщност от любопитство май очакваме да прочетем непознати тайни. С очи да зърнем потуленото, да има ужасии. Но едновременно очакваме и смях, и забавни епизоди. Но най-много искаме да се втрещим от злоещи предателства и неутихваща омраза. Досуц като измислиците в романите. Търсим българските Монтеки и Капулети от времето на Шекспир.

Но ако авторът е строг и немилостив към себе си, ако е на колене пред нас (като „Блудният син“ от картината на Рембранд), ще му се възхитим. Защото е овладян от благородство, разкаяние и смиреност. Мемоаристът може да е бил разбойник и лош; и като малък пакостливо да е гасил кандилото на баба си. Но искрените признания са зов за прошка.

Живях и обичах моя свят. Познавах много интересни хора. От някои безмерно се възхищавах. Сега изговарям на висок глас това, което някога бе в сърцето ми, по време на моите срещи.

Така се случува, че се родих българка, неделима от българската ни участ и време. С години живях в чужбина, срещях достойни хора, някои – изключителни и незабравими за мен. Обичах ги. Независимо дали бяха българи или чужденци, в която и страна да ги срещах, каквато идеология, религия или цвят на кожата да имаха. Ето, разказвам за тези мои срещи в живота. Надявам се, тъй надежда, че на читателите ще им е интересно и любопитно да четат за моя свят, „Калейдоскоп от спомени“ скоро ще има продължение...

Някога моят мъдър, скъп приятел Петър Увалиев нарече паметта „дар Божи, който задължава“. И съветваше: „Само със спомени може да се отплатим на мъртвите, защото само споменът е по-силен от смъртта.“

Хората, за които пиша, отдавна спят своя вечен сън. За мен – сън свещен. Не угасва моето уважение към техния живот, към изборания от тях път, бил той прав, крив или отричан. Аз пиша за хора, които вярваха, имаха свои идеали и се опитваха да ги осъществят. Този път е вече в Историята.

И аз скромно се опитвам да отделя зърното от плявата.

Бригита Йосифова